

Gunnend leven

Lezen: Deuteronomium 24:14-15 & Matteüs 20:1-16

Beatrixkerk Ede, 1 november 2023

Geliefde gemeente van de Heer,

De biddag en de dankdag voor het gewas werden, toen Nederland ophield een agrarische samenleving te zijn 'gered' (althas waar ze überhaupt in ere werden gehouden) door er aan toe te voegen: 'en arbeid'. Het werd dus dankdag voor gewas èn arbeid. Dus al onze inspanningen voor het alledaagse bestaan kwamen daarmee in het zicht. Vanouds dus twee expliciete momenten in de Nederlandse protestantse kerkelijke traditie, namelijk biddag en dankdag waarbij stil gestaan wordt bij ons dagelijks leven. Werken, eten en drinken, slapen en weer opstaan, een dak boven je hoofd, levensonderhoud, bestaanszekerheid, dat soort dingen.

Dat is goed. Zo zijn we er gekomen, als mensen, verbonden met de aarde. Onderdeel van het Leven op aarde. Hoe we dat doen is daarom zeker een zaak van bezinning, van verantwoordelijkheid ook en heeft ook te maken met onze bestemming. Je kunt er nog zulke verheven religieuze of spirituele ideeën over het leven op na houden, maar voor de meesten van ons geldt: de grootste deel van de tijd ben je bezig met het dagelijks bestaan: brood op de plank en water uit de kraan! En voor degenen die zich daar niet mee bezig hoeven te houden: zij parasiteren dan altijd op anderen.

Waar zijn we inmiddels aanbeland rond dat thema, van eten en inkomen, van werk en welvaart? En hoe kijken we er naar als meer of minder christelijke gelovigen vandaag?

Op het leesrooster van de gemeenschappelijke kerken in Nederland zijn voor de dankdag twee bijbellezingen en een psalm opgenomen. Daarvan maken we vanavond dankbaar gebruik. Het verhaal dat Jezus vertelt over de arbeiders van het zogenaamde elfde uur is ons uitgangspunt.

Het gaat over ontevredenheid en barmhartigheid.

Je hebt de neiging om te denken: ja die lui die al de hele dag hebben staan zwoegen hebben een punt. Het is onrechtvaardig dat zij maar net zoveel krijgen als de lui die pas aan het eind van de dag zijn ingevlogen, omdat de klus anders niet klaar kwam. En het type antwoord van de bezitter komt ons ook nogal kapitalistisch voor, als ze overgaan tot klagen. Het lijkt alsof hij zegt: het zijn mijn centen, al zou ik het door de wc spoelen: dan nog gaat dat jullie geen bal aan. Jullie hebben geen poot om op te staan: kijk hier heb ik het contract, en hier staat jullie handtekening, of voorzover jullie analfabeet zijn: kijk hier staat jullie Frans-Bauer kruisje. Eén denarie is één denarie, dat was overeen gekomen. Vanmorgen waren jullie nog blij dat je vandaag tenminste werk had en nu ben je ontevreden, omdat anderen ook een uitkering krijgen waar ze tenminste weer even met hun gezin mee vooruit kunnen, terwijl ze – dat is waar - later zijn begonnen. Maar: gun je misschien die andere gezinnen niet dat ook zij vandaag hun boodschappen kunnen doen?

Het gaat hier om het systeem van dagloners. Dat kwam in de Thora in de lezing uit Deuteronomium ook al voor. Daar staat bij: een dagloner, die het al moeilijk genoeg heeft. Die het al moeilijk genoeg heeft. Het gaat lang niet iedereen zomaar voor de wind. Je kunt denken aan al die werkers met een zwakke sociale positie, schijn-zelfstandigen, die altijd ook maar weer moeten vrezen voor werkloosheid of een gebrek aan opdrachten. En dan dus geen inkomen. Of zzp'ers zonder buffer van wie de facturen maar niet betaald worden, dus die eindeloos op hun geld moeten wachten. Of leveranciers in een volstrekt ongelijke machtsverhouding tegenover het grootbedrijf, die soms meer dan een kwartaal geacht worden zelf hun omzet voor te financieren. De Thora spreekt: onder mensen van God, doen we dat niet, afgesproken?! Jullie gaan dit soort machtsongelijkheid niet uitbuiten, noch bij volksgenoten, noch bij vreemdelingen. Een fair loon voor fair

werk en dan boter bij de vis. Deze mensen hebben het meestal al niet breed.

En zo is dat ook in het verhaal van Jezus. Ze staan als het ware elke morgen op de schippersbeurs van vroeger, om te kijken of er iemand een vrachtje voor hen heeft. Geen vrachtjes, dan geen inkomen, en dan dus na een tijdje bittere armoede.

Jezus vertelt dit verhaal om iets van Gods barmhartigheid te laten zien. Tegelijk zit er net zo'n spits in als in het verhaal van de verloren zoon.

Ook de lui die niet aan boord kwamen op de dagelijkse arbeidsmarkt, haalt de landeigenaar uiteindelijk het elfde uur nog binnen. Het elfde uur: als de werkdag loopt van 6 tot 6, is dat dus 's middags om vijf uur. Als ze onverrichter zake thuis zouden komen, was het niet alleen een dag in ledigheid, maar vooral een dag in armoede die bijgeschreven kon worden. En wat is de reden dat ze niet aan de bak kwamen: ach ja, werkgevers kiezen vaak eerst voor de makkelijkste en gezondste en de bekwaamste werkers, zoals zij dat zien, en geef ze is ongelijk vanuit hun perspectief. Maar het leidt ook gauw tot allerlei vormen van discriminatie.

Eén denarie, dat is een normaal dagloon voor eenvoudig uitvoerend werk. Zeg maar het minimumloon plus een paar procent. Geen vetpot, maar wel het verschil tussen leven en overleven.

In een verdienmaatschappij met een rechtvaardigheidsidee dat uit gaat van loon naar prestatie, ieder het zijne, maar ook ieder voor zich: lijkt het al gauw een scheve verhouding: waarom krijgen zij net zoveel als wij, wij hebben toch veel harder gewerkt? In normale arbeidsverhoudingen is zoiets ook niet echt aan te bevelen in een bedrijf of bij een organisatie. Bijvoorbeeld vrouwen structureel minder betalen voor hetzelfde werk dan mannen. Je krijgt scheve gezichten.

Maar in een verzorgingsstaat waarin we afspreken: niemand gaat hier onder in armoede, om dan te zorgen voor een goede ondersteuning van hen die op eigen kracht het niet voor elkaar krijgen om een fatsoenlijk inkomen te verwerven, zodat ze niet veroordeeld zijn tot overleven in plaats van leven, dat zou toch redelijk normaal moeten zijn. Althans zo lees ik wel degelijk ook al in de oude geschriften van de bijbel de aanzetten die daar worden gegeven om het verval van sommigen in armoede, schulden en andere sociale misère te voorkomen.

In de gelijkenis van Jezus gaat het feitelijk om deze barmhartigheid. Ik wil die laatste hetzelfde geven als jullie, zegt de landheer, omdat ik niet wil dat er vandaag iemand hier in het dorp thuis komt zonder bron van bestaan.

De reactie van de werkers van het eerste uur is te vergelijken met de ractie van de oudste zoon uit Jezus' gelijkenis over de verloren zoon. Als daarin die jongen weer terug komt na zijn desastreus verlopen avontuur en door de Vader in de armen wordt gesloten, is zijn oudere broer boos. Ik heb me hier de hele tijd uit de naad gewerkt en me zelf nooit een extraatje toegestaan, maar die zoon van u hier, die nietsnut, u haalt hem binnen als een prins. En da's nie eerlijk... Ook daar is de ontevredenheid te proeven. Terwijl de Vader antwoordt: maar jongen, jij bent al die jaren toch niks te kort gekomen?

Het zijn natuurlijk ook verhalen die Jezus vertelt om iets over onze geestelijke houding ten op zichte van God duidelijk te maken. Mensen die hun hele leven lang netjes hebben geleefd en zich keurig aan al dan niet zelf gecultiveerde godsdienstige voorschriften en gewoonten hebben gehouden: hebben die dan geen streepje voor in het Koninkrijk van God? Kunnen mensen die een leven lang God en de kerk hebben genegeerd, of de bloemetjes buiten hebben gezet of erge dingen hebben gedaan, dan maar zomaar op een dag met een beetje berouw, en met wat vergeving en genade, naar binnen lopen in het Koninkrijk van God, en moeten wij dan zomaar naast hen zitten aan de

tafels van de Heer. Dat is lekker makkelijk. Dat voelt ongemakkelijk. Verdienen wij niet beter?

Jezus laat zien: dit is nu met recht wereld-gelijkvormig denken, lieve mensen.

Ontevredenheid omdat we altijd maar aan het vergelijken slaan. Omdat we vergeten dat we allemaal – als het er op aan komt – leven van gegeven goed. Al te makkelijk schrijven we zaken die ons toevallen bij als vanzelfsprekendheden en als rechten. Al te makkelijk raken we kwijt, dat misschien ook anderen nog deel van leven nodig hebben. Hier naast ons, in onze eigen Nederlandse en Europese omgeving, maar ook elders in onze wereld, of latere generaties.

Als je leeft van de gunst van God, leer je ook gunnend te leven, en raak je niet kwijt dat alles wat ons deel is te maken heeft met barmhartigheid. Dan kun je wel denken: ja maar ik werk er toch zelf hard voor. En al die uitkeringen en toeslagen moeten dan toch maar door renderende bedrijven en door hardwerkende mensen via belastingen en premies worden opgebracht. Als die eigenaar die denaries voor de laatsten nu eens door de helft doet, dan hebben ze toch ook nog iets om thuis mee aan te komen, en dan kan hij ons tenminste wat meer over laten houden van ons harde werk.

Ach ja, ontevredenheid over het moeten mee betalen om de armoede van anderen te voorkomen of het algemeen belang goed te kunnen behartigen. Maar waar zijn jouw kansen vandaan gekomen om het hard werkend en kansen benuttend, zeker, zo goed te krijgen en te hebben als nu, zodat je überhaupt in staat bent belasting te betalen? Waar heb jij het aan te danken dat je in Nederland vooruit kon komen of in een gespreid bedje terecht kwam en niet geboren werd op een andere plek of in een andere tijd?

En ja, de hoogte van sociale ondersteuning van mensen zonder eigen inkomen, de hoogte van een minimumloon, het is

allemaal een zaak van afpraken, maar ook een zaak van objectieve zorg, althans in de levensvisie die uit de bijbelse traditie naar voren komt. Er zijn ook nog criteria voor een fatsoenlijk minimum. Waarmee je gewoon zou moeten kunnen wonen, leven en meedoen in de samenleving.

Maar het gaat vooral om het principe, dat onder het verhaal van Jezus ligt: gunnend leven en daarmee ook dankbaar leven.

Wat is dat toch, dat mensen, en Nederlanders in het bijzonder, zo lijkt het wel, zo snel ontevreden zijn? Zeker er zijn serieuze problemen in ons land, en er is ook individueel tegenslagen genoeg in het leven, en die zijn ook lang niet evenredig verdeeld.

Maar laten we het toch eens even terug brengen naar het eenvoudige niveau van water en brood.

We zeggen wel eens: 'ze zitten op water en brood'. Dan bedoelen we mensen die in de gevangenis zitten. Sommigen doen net alsof je daar in een hotel zit. Dat snap ik wel, omdat de dagprijs per gedetineerde overeenkomsten vertoont met die van een behoorlijk hotel, maar ja met dit verschil, dat in een penitentiaire instelling de helft weg gaat naar beveiliging. Maar goed, mensen gevangen houden is een dure aangelegenheid. Maar geloof mij: ik ben meer dan 12 jaar gevangenisdominee geweest: daar ziet een gedetineerde die geen financiële steun van buiten krijgt niks van terug. Het is een karig bestaan daar, ook in Nederland. Ze zitten op water en brood.

Dus wij denken al gauw: is dat alles vandaag, water en brood?

Maar nu even met wat meer aandacht: water en brood waren en zijn in veel culturen vormen van basisvoedsel. In Nederland is brood weliswaar in heel wat kringen behoorlijk uit de gratie geraakt als dagelijks voedsel. Maar het gaat nu even om de symbolische waarde. Geef ons heden ons dagelijks brood, bidden we.

Hoe normaal is het eigenlijk dat wij kunnen kiezen uit een keur aan hoogwaardig gebakken brood, pasta's, groenten, zuivel, vleeswaren, noem maar op. En hoe vanzelfsprekend is het dat wij schoon drinkwater uit de kraan kunnen tappen en dat voor 1 euro per kubieke meter, dat is 1000 liter, ja hoor je het goed: dat is 1 cent per emmer.

Nog maar 100 jaar geleden kwamen de eerste openbare kranen op de pleintjes in onze volksbuurten. Aandachtig, dankbaar en gunnend leven begint misschien wel me de waardering of de herwaardering van zulke klein lijkende dingen, als brood op tafel en water uit de kraan.

Welnu, dankdag voor gewas en arbeid. Er zijn vast redenen genoeg om ontevreden te zijn: persoonlijke tegenslag, instanties waarop je je stuk bijt, de burens die een mooiere vakantie kunnen betalen dan jij, een land, een stad een wijk die veranderen waar je bij staat, belastingen die te hoog zijn, egocentrisch gedrag dat om zich heen grijpt (uiteraard bij anderen natuurlijk), prijzen die stijgen, betaalbare woningen die er niet zijn, oorlogen die maar niet te stoppen zijn, onverantwoord gedrag dat maar niet verandert. Genoeg om op te noemen.

Maar mag ik nou nog één vraag stellen: wat zijn jouw redenen om dankbaar te zijn? Weet je iets van Gods gunst en van een gunnend leven dat daaruit voortvloeit. Pak nu vanavond nog eens een vel papier en schrijf daarop nu eens in grote letters, nee, niet tienduizend, maar wel tien redenen tot dankbaarheid. En hang die nou eens een week lang in de keuken. En als je er geen tien kunt verzinnen, nou, dan is dat ook reden om eens dieper na te denken en wellicht eens met iemand in gesprek te gaan. Al was het maar met je zelf en met God.

Amen

Zingen: Gezang 974:1,2,5 ('Maak ons uw liefde, God, tot opmaat van het leven')